

Мъртвородените

(Лелята от Гьотинген срещу Александър Кьосев¹)

ВВВ

Кьосев (К.)

Александър Кьосев е двама души. Единият е Александър, владетелят на всички мъже и власти, а другият е винаги Кьосе, акрофил без брада и мустаци... и този Друг играе. Той обаче не играе патриархалната «мъжествена» роля на инициация, която може да го направи «Александър» и така да напусне Кьосето си, не, този Друг играе иронични роли. И така: *единият е владетел, другият е шут*. Между тези две състояния се изграждат темите, стилът, изказът и аргументите в целия сборник. Поглеждайки към книгата, аз забелязвам, че първият (Александър) се е подписал като «Александър Кьосев», което е типичен жест на всяка тотална власт, узурпираща и отнемаша името и тялото на Другия. Кьосев пък в неистовата си интелектуална и сложна игра (без тяло) накрая дори е изличил своето име, изчезнал е... и е останал само пог формата на *леля* - лелята от Гьотинген. А тя, лелята, е слаба и Кьосе по природа. И ето, пред нас са Александър и Кьосев, които съответно наричат себе си «Александър Кьосев» и «Лелята от Гьотинген». Това са двама души, две имена, затова - двойно уважение.

Всички хора са двама души. Дори мога да кажа, че това е банално и на практика скучно. И все пак наблюдението за Александър и Кьосев не е толкова безинтересно, защото в случая двамата в Александър Кьосев се разбират добре. Най-малкото: той изглежда мъжествен и е без брада;... баща и леля едновременно. Естествено, «пълна хармония» няма. И това може да се види дори и в този сборник - има места, където гръцката Александрова страст към подреждане е по-силна от възможността за ред, и други места, където неистовото кьосориенталско боравене с метафори вече не може да бъде надзиравано и следвано. А неконтролираните метафори са много опасно нещо, толкова опасно, колкото и гръцкото назоваване с «истински имена»². Аз обаче няма да говоря за тези размивания между Александър и Кьосев, защото те изискват много по-внимателно и отговорно обсъждане³ и защото са изключения в този сборник. А правилото е, че има относително съгласуване. Спокойно мога да кажа, че това е книга за два гласа и е книга, изпълнена на два гласа. *Единият е властният изказ, другият е ироничният*.

Бележка:

Симптом за това странно разбирателство е дори корицата на книгата, върху която се срещат Авторът и Заглавието. В крайна сметка «Александър Кьосев» е написана книга (за) «Лелята от Гьотинген». Авторът е написал за своето друго аз и го е сложил като заглавие. Замислям се - дали няма терапевтичен момент в този жест, в това писане. Сигурно има. Авторът би се съгласил с това. Самият той е много чувствителен към и сръчен във използването на медицинския дискурс, описващ полткултурата ни (болести, мутанти, травми, тела, терапии, смърт).

Непроизносимото (Ъ)

Трябва да напиша малко и за неизразимото в тези есета, защото Другото (не) може да се прочете⁴. Видно е, че това са емоционални публикации. Във всяка от тях си личи личното, чувствително присъствие на автора. Това първо означава, че авторът стои зад нещата, които е писал, и носи отговорност за тях (подобно писане не се наблюдава много често) и така шпунтивно буйно уважение. И второ, много от есетата са разговорни, в тях има вече очакване и предвидително желание за общуване. Не знам дали това са (не)достатъци от митичните синтезни времена или стилистични утаявания на балканската «разговорка» (376), но в това желание има някакъв неизразим елемент, стремеж към разговор, към спор⁵. И тук очевидно отново има «налично отсъствие». Но това отсъствие-и-желание за общуване всъщност не е неизразимо, а е непроизносимо. Може да се долови, но не и да се улови. И си мисля, че именно неизразимостта на този стремеж по

общуване е породил лелята от Гьотинген и «Лелята от Гьотинген».

Лично за мен, при самото четене на тази книга, също имаше някакво отсъствие, нещо неизразимо, нещо ми липсваше. Може би защото тя е мозайка и все още няма много парчета. Да, в нея има фундаментални (по замисъл) статии, но именно фундаментът е това, което поражда парадокса за отсъствието и липсата, защото основата не е една. Просто аз чакам останалите парчета, които сигурно няма и да дойдат. И това е част от играта на „Ъ“.

Повторение:

Някои неща могат да се изразят, да се предават, но не могат да се произнесат. Това, мисля си, е «Ъ»-то в Кьосев (и в лелята от Гьотинген). Това е и моето «Ъ»: неясната неуволетвореност и желанието за още нещо - надявам се да го изразя до края.

Границата на книгата (О.)

Тази книга е част от митологичната история на интелектуалния живот в България, но едновременно с това тя изгражда същия този въображаем живот: «Дали всичко наистина беше така?» (51). А той е неминуемо митологичен, защото не е, нито може да бъде докрай обясним. В него са преплетени най-малко четири нишки - личните човешки отношения, индивидуалните интелектуални занимания, мозаичната същност на всяка култура и характерната ни културна пред-периферност⁶. Авторът е опитал да се пребори с тези четири чудовища, опитал е да ги опише, да ги опитоми. Вярно, че накрая се е получил мутант, но може да се приеме, че това е просто нашето съвременно и българско огледало. Или поне едно от нашите огледала.

Тъй като не е възможно да се разгледа целият сборник, ще опитам да очертая само неговите граници. Границите на това огледало, уловило мутанта. Има няколко забележителни есета: «Тероретични спомени», «Опит върху теора», «Радикален манифест», «Нерадикален манифест, написан с помощта на чук», «Българският самиздат», «Лелята от Гьотинген», и разбира се - изключително интересният разговор между Александър Кьосев, Калин Янакиев и г-р Николай Михайлов, озаглавен «Вяра и неберие». Тези есета се разхождат около интелектуалните групи, политическия ни и културен преход, проблемите за дисидентството, борбата на поколенията в културата, какво е литература, защо няма българска литература, какво означава да се вярва... Както лесно може да се види, тази разходка минава през *най-типичните* невралгични места на почти всяка култура. Ако обединя това с предходни наблюдения, то имам чувството, че Александър Кьосев обича да работи с очевидни неща, с типични неща, с фундаменти, предпочита обобщението пред детайла. Естествено, лелята от Гьотинген винаги ще посочи някой лобопитен детайл, но ако трябва да заключим: *чертежът за Кьосев е по-важен от молива*. В рамките на тази граница забелязвам и още нещо - той обича да пише за хора, предпочита да има човек във фабулата или, иначе казано, за него няма *фабула без човек*. Силно стилистично оръжие. И още веднъж сянката на «Ъ»-то (вж. част Ъ).

Има и забележителни твърдения в тези есета (ще направя несериозна и произволна подборка). Дори извадени от контекст те имат силен конструктивен смисъл. Каквото и да напиша за тях, не би могло да ги замени, затова ще ги оставя да очертаят втората, вътрешна граница сами: «убедих се от личен опит, че в мотивацията да напуснем или да останем в България няма никакъв рационални мотиви» (368), «За да се роди «светът» е бил тероризиран» (54), «Пред българската литература няма бъдеще!» (65), «така животът един чрез друг се превърна в живот един срещу друг» (30), «Аз съм недоверчива леля» (202), «Едни умират, защото преди това са умيرали други» (142), «около среднотатистическия das map на Запада затрептя транцендентен ореол» (58), «Няма човешка природа» (271)...

Саморефлексията (С.)

Саморефлексията на автора е важна

част в «Лелята от Гьотинген». Дори самото изграждане на книгата и поставянето на заглавието е следствие на интелектуална саморефлексия (вж. част К.). Другите прояви на това самоотнасяне са експлицитният *коментар* за книгата в началото, както и заявеното *саморедактиране*. За тези две очевидни и лобопитни техники ще спомена сега.

1. Коментиране. Вампири

Кьосев твърди, че това са «извън-дисциплинарни есета». Важно е да го чуем. Какво казва подзаглавието с това? Не знам за вас, но поне аз не съм сигурен, че съм чувал за такова нещо като «дисциплинарни есета». Дори напротив - есето не може да бъде дисциплинарно. Тогава защо е излизното подчертаване на това «извън» и на тази «недисциплинараност»? Един от вариантите е, че по този начин демонстративно е напусната строгостта на експертния изказ и се навлиза в «чистата» територия на опита. Това е ловка маневра, Кьосев пише за такива неща или пише така за нещата, че винаги експертите не са докрай компетентни. С него не може да се спори от експертни позиции; дори и да може, няма да е ефективно. За да оборват неговите тези, ви трябва много кладенци, много планини, много носене и много студена вода.

Искам да цитирам друга авторефлексия: «...[книгата] е написана след края на българската литература и в този смисъл е невъзможна, умряла е, преди да се роди. Но казват, че невъзможните покойници вампирясват.» *Нима «Лелята от Гьотинген» се оказва вампир?* Според мен този коментар е ключът към много загадки за живота и смъртта в/на Българската литература. Но за това ще пиша в част (Е.). Искам само да посоча, че на всяко равнище - заглавие, подзаглавие, бележки - тази книга обсъжда себе си, тя се оглежда многократно и ще се съглася, че «настоящите спомени имат археологически смисъл» (49).

2. Редактиране. Играта на следата

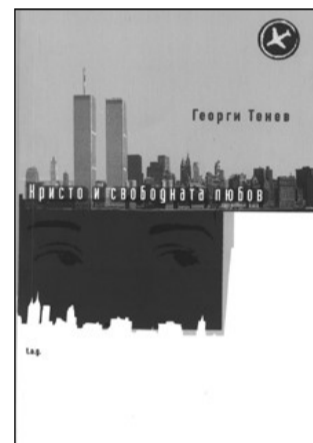
Много силно впечатление ми направи авторредакцията на Александър Кьосев. Не я възприех много лесно. Самата книга започва с колебание: «Дъло се колебах...», после продължава с бележки върху есетата и със страницата техника «удребяване на шрифта». Удребяването е на тези места където смисълът е вече друг, изменен, актуалността се е превърнала в остаряване⁷. Имам професионален и житейски опит, че най-важната информация за всяка стока е именно с дребен шрифт. Там се съдържат всички бели петна, подводни камъни, уловки и страхове. Четете внимателно - колкото по-дребно, толкова по-важно. В книгата има и излизни оправдателни бележки, например: «настоящият текст е писан преди 11 септември 2001» (50), които нямат за цел да *дактират*, тъй като това вече е било направено в началото на есето, а да *застраховат* определени твърдения. Ако бях автор, не бих «улеснявал» така читателя с несъществена информация, защото най-малкото човек започва да се чуи кои бележки от кога са, тъй като графична разлика няма⁸. Авторът най-общо е имал два варианта за действие - или да редактира своите твърдения, или да ги остави, както са били публикувани и мислени тогава. Той не е избрал нито едното, нито другото. Пред мен стои един хибрид или мутант - смес между «същото» и «новото». Играта, която аз не схванах веднага, е, че това е *работна* книга. В нея редакторът е решил да остави *следа* от своята редакция. А това наистина е интересно и рядко. И естествено, човек се пита: Какво пък аз бих редактирал в книгата на Александър Кьосев? И какво не бих редактирал от това, което е вече редактирано? Това, което се вижда, е околна саморефлексия, това е открита редакторска работа. Така е *по-честно*, защото може да се проследи еволюцията (и на времето, и на Кьосев) и сякаш виждаме книгата, преди да бъде публикувана... но все пак това не е добър пример за подражание, деца.

Бележка:

Саморефлексията има и трети вариант в изумителния разказ «Преждеждане на азиант». Това «есе» е съвсем различно като стил от всички други глави. То разказва леко, хаотично, разговорно съвсем лични и почти емигрантски преживявания на автора, които накрая

Алек Попов, „Спътник на радикалния мислител“, изд. БТА, С., 2005, 158 с. Всичко около тази книга е професионално. Есетата, събрани тук, повечето излизали в рубриката „Последна страница“ на Сп. „ЛИК“, са написани професионално. Професионална е промоцията на книгата. Професионално и радикално е нейното разпространение с брой на списанието. И макар да прекосява планетата на българското (с необходимата доза ирония), Алек Попов се стреми към орбитата на гааактическата писател стопанжия. Това е пътят.

Георги Тенев, „Кристо и свободната любов“, изд. t.a.g., С., 2005, 128 с., 4 лв. Ако предишната книга на Георги Тенев „Вундеркинд“ ви се е сторила прекалено трудна и непроходима, не се отчайвайте. „Кристо и свободната любов“ е малка, изящно издадена и съблазняваща от пръв поглед - с направа, заглавие и обем. Свободните любови на героя и една среща с Кристо и Пилар са в основата на този роман. Впечатляваща работа със стила, гъвкаво водене на разказа и зримост са сред силните страни на тази книга. Търсете я.

Ларш Собю Кристенсен, „Полубрат“, превод от норвежки Анюта Качева, изд. „Весела Аюцканова“, С., 2005, 735 с. Не се стряскайте от обема на тази книга. Тя се чете удивително леко, не се бои да бъде четивна и да разказва лични истории. Отдавна е оценена както в Норвегия, така и във от нея, т.е. не е местно чудо. Успехът на Кристенсен донякъде лишава българския писател от оправданието, че за всичко е виновен малкият език (за справка - населението на Норвегия е 4,5 милиона). Поздравления и за превода на Анюта Качева.

